

— A debreceni egyetem. Szabó Kálmán országgyűlési képviselő, Kardos László, Váci János, Reichmann Ármin és ifj. Kertész János bizottsági tagok indítványt adtak be városunk törvényhatósági bizottságához a Debrecenben létesítendő egyetem ügyében. Az indítvány szerint az egyetemet Debrecen kaphatja meg a legkönnyebben. Az indítványt a tanács áttette véleményezésre a jog- és pénzügyi bizottsághoz.

— A szervezeti szabályzat. A jog- és pénzügyi bizottság a héten tárgyalta a szervezeti szabályzat javaslatot Vecsey Imre főjegyző elnöklésével. Egyes pontoknál beható vita indult meg. A tárgyalást a jövő héten folytatják.

— Értesítés. Értesítem a városi törvényhatósági bizottsági tag urát, hogy a közelebb tartandó bizottsági rendes közgyűlésünkön — melynek tárgysorozata annak idején szokott módon közölve lesz — több tárgy névszerinti szavazás által hozandó határozat végett fog a városi tanács által előterjesztetni, nevezetesen: 1. a „pipagödrök“ elnevezésű városi tulajdont képező 11 hold 217 négyszögöl kiterjedésű szántóföldnek nyilvános árverésen eladása (névszerinti szavazás harmad izben); 2. az Ispatóly-utca 3. és 5. számú telkek között eső pusztai földrész eladása (névszerinti szavazás harmad izben); 3. a Deák Ferenc-utca 14. szám (Bornyász-féle) ház utáni 1 hold 922 ööl ondódi szántóföld eladása (névszerinti szavazás másod izben); 4. a Kossuth-utca 14. sz. (Bészler-féle) ház és az ezzel határos Rickl-féle kerti teleknek a rendőrségi palota céljaira megvétele (névszerinti szavazás másod izben); 5. a Vásári András és társai tulajdonát képező és az új lovassági laktanya mellett elterülő mintegy 3600 ööl földrész megvétele (névszerinti szavazás első izben). Debrecen, 1906 november hó 21-én. Kovács József, polgármester.

255. sz. Hajdu vármegye és Debrecen sz. kir. város főispánja.

Pályázati hirdetmény.

Debrecen sz. kir. város törvényhatóságának az alábbi határidő lejártá után tartandó legközelebbi rendes közgyűlésen egy számvevőségi számtisztviselői állás fog választás útján betöltetni.

Ezen állás évi 1800 korona fizetésből és évi 300 korona lakáspénzből álló javadalmazással van egybekötve.

Felhívom mindazokat, kik erre az állásra pályázni kívánnak, hogy az 1883. évi I. t. cikk 17. §-ában körülírt minősítést igazoló okmányaikkal felszerelt kérvényüket hozzám, mint a kijelölt választmány elnökéhez folyó évi nov. hó 25. napjának délelőtti 12 órájáig annyival is inkább nyújtsák be, mert a későbbben érkező pályázati kérvények figyelembe vételét nem fognak.

Ez alkalommal a választás folytán esetleg megüresedő állásokra is pályázat hirdettetik.

Debrecen, 1906 nov. 10.

Weszprémy Zoltán,
főispán.

244. sz. Hajdu vármegye és Debrecen sz. kir. város főispánja.

Pályázati hirdetmény.

Debrecen sz. kir. város törvényhatóságánál egy házi pénztári tisztviselői és egy polgári biztosi állás fog az alábbi határidő lejártá után tartandó legközelebbi rendes közgyűlésen választás útján betöltetni.

A házi pénztári tisztviselői állás 1500 korona fizetésből és 300 kor. lakáspénzből, a polgári biztosi állás évi 1400 K fizetésből és 200 K lakáspénzből álló javadalmazással van egybekötve.

Felhívom mindazokat, kik ez állásokra pályázni kívánnak, hogy a minősítést igazoló okmányokkal felszerelt pályázati kérvényüket hozzám, mint a kijelölt választmány elnökéhez folyó évi november hó 25. napjának délelőtti 12 órájáig annyival is inkább benyújtsák, mert a későbbben érkező pályázati kérvények figyelembe vételét nem fognak.

Ez alkalommal a választás folytán esetleg megüresedő állásokra pályázat nyitattik.

Debrecen, 1906 november 6.

Weszprémy Zoltán,
főispán.

ELŐFIZETÉSI ÁR:
Egész évre . . . 6 korona.
Egyes szám ára 6 fillér.

MEGJELENIK HETENKÉNT EGYSZER
szombaton és minden törvényhatósági bizottsági közgyűlést követő napon.

A VÁROS

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
Városi könyvnyomda-vállalat
irodájában.

Idé küldendők a kéziratok és előfizetési díjak.

KÖZIGAZGATÁSI, KOZMŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP.

Főszerkesztő: VECSEY IMRE. * Felelős szerkesztő: KONCZ ÁKOS.

Kiadótulajdonos: A VÁROSI KÖNYVNYOMDA-VÁLLALAT.

A Tanács és a Hortobágy.*

Fél munka — rosszmunka.

A közmondás is azt tartja, hogy a félmunka rosszabb a semmittevésnél, mert legtöbb esetben a félmunkát először vissza kell csinálni és azután újra kell kezdeni az egészet a kiindulási pontnál. A félmunkára, ennek visszacsinálására fordított költség tehát mind haszontalanba ment s az idő gyümölcsözetlenül, kihasználatlanul elrepült fejünk felett.

Sajnálattal lehet csak megállapítani, hogy a városi Tanács a Hortobágy hasznosítása kérdésében szintén csak fél munkát — sőt ennél is kevesebbet — akar végezni, és az a tanácsi tervezet, melyet A város 47-ik száma közölt; azt hiszem, eredményében semmivel sem fog jobbat előidézni az eddigi állapotnál. Hogy miért: elmondom a következőkben.

Ismételten rámutattam ezen nagyfontosságú kérdésben eddig kifejtett szerény munkásságom folyamán azon követelményekre, melyek a Hortobágy hasznosításának helyes megoldásával kielégítést kell, hogy nyerjenek, amely követelmények figyelmen kívül hagyása óriási és helyrehozhatatlan mulasztásnál egyébnek nem volna minősíthető. E követelmények röviden összefoglalva a következők:

1. A város anyagi érdekeinek lehető megvédése, vagyis arra való törekvés, hogy egyéb jogos igények sérelme nélkül a hasznosítás által a város házipénztárának minél nagyobb jövedelem biztosíthatóságát.

2. Magasabb színvonalon álló mezőgazdasági kultural és ezzel kapcsolatban mezőgazdasági gyáripár megteremtése.

3. Minél nagyobb munkaerő foglalkoztatása s ezzel a kis emberek egzisztenciájának biztosítása által az agrárszociális bajok orvoslása.

Azt talán senki sem vitathatja el, hogy ezen hármas cél bármelyikének megvalósítása minden jóért, hasznosért és nemesért lelkesülni tudó embernek óhaját kell, hogy képezze; viszont én a leghatározottabban merem állítani, hogy ezen célok egyike sem lenne megvalósítható a Tanács javaslatának elfogadásával, mely a Hortobágy területén a mai ősdi színvonalon álló mezőgazdaságot akarja fenntartani és még hajlandóságot sem mutat annak javítására.

Annak elbírálásánál, hogy a Tanács javaslata szerinti, vagy az én általam beterjesztett javaslat szerinti hasznosítás lenne-e anyagilag a városra nézve kedvezőbb, nem szükséges egyebet tenni, mint a két javaslatnak a várható jövedelmet tárgyazó részét egymással összehasonlítani. Kitűnik ezen összehasonlításból, hogy míg a Tanács javaslatának megvalósítása esetén a várható haszonbér jövedelem legfeljebb 300,000 korona lenne, addig az én javaslatom szerint dacára annak, hogy a Tanácsnál tulnyomó részben

* Közöljük ezen cikket, mivel a Hortobágy hasznosításának kérdésében minden véleményt meghallgatni óhajunk.

kisebb holdankénti bérösszegeket irányoztam elő, 348,000 korona bérösszegre van a városnak kilátása. Hozzá még a Tanács azt javasolja, hogy a szükséges épület beruházásokat a város maga teljesítse s e cimen előirányoz 1 300,000 koronát, mely összegnek amortizációs kamatai a bérösszegekből lennének fedezendőek. Kétlem ugyan, de hát vegyük valónak, hogy ezen összegből a bérbe adandó 15,000 holdon az uthálózatot, árkolások, parcellázási s egyéb költségek, az elkerülhetetlen közigazgatási, közegészségügyi, közbiztonsági, népoktatási stb. intézmények, valamint a célszerűségnek megfelelő épület beruházások költségei fedezetet nyernének, akkor is megapaszítja ennek amortizációs kamata a bérösszeget annyira, hogy a Tanács javaslatának indokolása szerint sem marad a városnak több tiszta jövedelme, mint legfeljebb 150,000 korona. Ennek ellenében az én javaslatom szerint előirányozott 348,000 korona csorbitatlanul jut a város birtokába, amennyiben a város semmitéle beruházási költséggel terhelve nem lesz. Ime tehát a két javaslat közötti különbség, mely szerint az én javaslatom megvalósításával a városnak mintegy 200,000 koronával lenne több a jövedelme e bérletek után a mellett, hogy a bérletek lejártával az összes beruházások minden megtérítés nélkül jutnak a város tulajdonába.

Azonban nem is ez a nagyobbik hibája a Tanács javaslatának, hanem az, hogy ő a Hortobágy rendezésének kérdését a 15,000 hold bérdeadásával megoldottnak tekinti, a többi megmaradó résznek hasznosítását nem tartja szükségesnek, mindössze még 3000 holdat ajánl kiszakíttatni öntözési céljaira, melyen az öntözési berendezést állami költségigénybe vételével kívánja létesíttetni. Nagyon ideális gondolat, hogy az állam létesítse az öntözési műveket a város minden anyagi hozzájárulása nélkül, ellenben a hasznát az öntözendő területnek elvezze a város. Tartok azonban tőle, hogy ez ellen az államnak is lesz némi kifogása. De még különösebb konfuzióra jutunk a Tanács ama vélekedése felett, hogy a Hortobágy többi része a város jószágértő gazdáinak jogos érdekei megvédése végett hagyassék meg az eddigi állapotban legelőnek, hogy a marha-tenyésztés az eddigi nivón megmaradhasson. Hiszen jól tudjuk, hogy a Hortobágy egész 42,000 holdnyi területe nem nyújtott a jelenlegi rendszer mellett elegendő legelőt az oda kihajtott jószágoknak s azon az csak sanyargott, sanyalódott. Hát, hogy képzelem az igen tisztelt Tanács, hogy ezután az eddigi állapotban meghagyandó 24,000 hold elegendő lesz a legeltetés céljaira? Nem ismerem a Tanácsnak erre vonatkozó indokolását, azonban érthető okokból nagyon kíváncsi vagyok rá.

A Hortobágy hasznosításának kérdését szerény nézetem szerint ily alapon megoldani nem szabad. Amely városnak

oly kincses bányája van, mint aminő Debrecennek a Hortobágy, annak oly hasznosítási tervet kell megvalósítania, amelylyel ennek a kincses bányának minden része feltáratik s itt már nemcsak arra kell törekedni, hogy a város részére az minél többet jövedelmezzen, hanem arra is, hogy a város minden társadalmi osztályhoz tartozó polgárának előnyére váljék, egyszóval, hogy arra egészséges városfejlesztési politikát alapítani lehessen. Ez a tervet pedig csak olyan lehet, amely modern irányú célok elérését szem előtt tartva a Hortobágy egész területére kiterjeszkedik. Nem arról van szó, hogy a Hortobágyból csak ennyi, vagy annyi terület, hanem arról, hogy a viszonyok tekintetbe vétele mellett a haladás eszméjének megfelelőleg is hasznosítsák az egész Hortobágy. Az egész területre kiterjesztett üzemterv elkészítésénél aztán már lehet követni a magángazdaságokban követni szokott elvet, mely szerint csak *részlelkérdés* az, hogy ennyi, vagy annyi terület legyen szántó, ennyi, vagy annyi hold öntözőndő kaszáló; ennyi, vagy annyi, egyelőre a mai ősi állapotban fentartandó, vagy pedig megfelelő kultur intézményekkel nagyobb hozamúvá fejlesztett legelő terület. Elkerülhetetlenül szükséges, hogy a hasznosítási üzemterv készítésénél arra a magasabb nézőpontra kell helyezkedni, amely nézőpontból nemcsak a Hortobágy egész területe belátható, hanem amely nézőpontból a város gazdasági és kulturális fejlődésének messze jövőjébe is bepillantathatunk.

A városi tanács a kérdés megoldásánál egyáltalán nem helyezkedett ily magasabb nézőpontra, hanem amidőn 15,000 holdat javasol kihasíttatni szántás, vetés céljaira, csak olyasmit javasol, ami által a kérdés megoldása érdekében valamit tenni látszassék és semmi egyebet nem tesz mást, mint a 10,000 hold kihasítására vonatkozólag egy évtizeddel előbb meghozott határozatot a tanács most 5000 holddal kibővíteni javasolja, anélkül azonban, hogy ezzel akár a város anyagi érdekeit kellő figyelembe részesítené, akár a mai nyomott gazdasági viszonyokon segíteni igyekezzék, sőt amint azt az alábbiakban kimutatni módomban lesz, az ily módon való hasznosítással a most létező állapotokat is inkább rontja, sem mint-hogy azokon javítana.

Azon nagy érdekek, melyek a Hortobágy hasznosításával kapcsolatban vannak, csakis úgy elégíthetők ki Debrecennek, mint modern városnak eszméje csakis úgy valósítható meg, ha a Hortobágyon gyáripparral kapcsolatos mezőgazdaságot létesítünk. Hisz lépten-nyomon halljuk a feljajduló panaszt, hogy nincs gyáripparunk, az állam, a törvényhozás is nemcsak belátta annak elodázhatatlan szükségét, hogy Magyarországon az ipar megteremtessék, hanem erre a célra óriási anyagi áldozatokat is hoz. Bűn volna tehát, ha most, midőn arról van szó, hogy Debrecenben, Hajdu megyének fővárosában, ezen az óriási mértékben nyers termő helyen mezőgazdasági gyárippar létesíttessék, ez a kedvező alkalom elhalasztatnék. És csodálatos, hogy éppen a városi tanács, amelynek első sorban hivatása, a város, mint erkölcsi testület vagyona gyarapításának, jövedelme szaporításának és végeredményben a polgárság teherviselési megkönnyítésének és vagyonosodásának előmozdítására minden lehető megtenni, olyan javaslattal áll elő, mely a mezőgazdasági gyárippar megteremtésének és fejlesztésének beláthatatlan időre áthághatlan akadályokat kíván állítani.

Annak a feltevésnek nyújt ezzel a javaslattal a Tanács jogos táplálékot, mely szerint vagy egyáltalában nem ismer mezőgazdasági gyárippart, vagy ha ismer, akkor ellensége

a mezőgazdasági gyáripparnak, vagy legalább is annak, hogy a gyáripparban árvaságra kárhóztatott Hajdu megye fővárosának, Debrecennek határában nagyszabású mezőgazdasági gyárippar létesíttessék. Pedig hát, ha valahol, éppen Debrecenben van jogosultsága az ipari vállalatok létesítésének, itt, ahol oly roppant mennyiségben termelhető az ipari feldolgozásra váró nyers termény, tehát az ipari vállalkozás itt helyben első kézből és éppen ezért aránylag olcsón megszerezhetné a nyers terményt. A nyers termelő is sokkal könnyebben eladhatná terményeit és napról-napra mindinkább meggyőződnek arról, hogy sokkal jövedelmezőbb ily ipari növények termelése, amelyekből a háztartási és létfenntartáshoz szükséges, mintsem csak kizárólag azoké, melyekből csakis az emberi test táplálására szükséges iparcikkek lesznek előállítva. Az ily ipari növények termelése sokkal nagyobb hozamot ad, mint az apró magot termő növényeké; a nagyobb hozam több bevételt, nagyobb jövedelmet jelent. a több bevétel, a nagyobb jövedelem pedig emeli a termőföldnek értékét. Ma úgy áll a dolog, hogy az itt termelt nyers termény innen elvitetik, hogy mint feldolgozott kész ipari áru kerüljön vissza, de már a közvetítő kereskedelem által a nyers alakban való eladáskor zsebrerakott nyereségnek, azután a fuvarkötségnek, sokszor a vámdijaknak, azután a gyárimunkás munkabérének, a gyáros vállalati nyereségének, az esetleges ismételt vámnak, a visszaszállítás fuvarjának és ismételve az eladást közvetítő kereskedelemnek nyereségével, tehát sokszorosán, néha százszorosan drágább árban. Mérhetetlen összeg megy ily módon veszendőbe, azaz hogy másnak, legtöbb esetben külföldieknek zsebébe, amely összegből pedig, ha csak az egyik fuvarkötséget és csak az egyik kereskedői nyereséget, az esetleges kiviteli és behozatali vámot megtakaríthatnók azáltal, hogy itteni gyári vállalat venné meg és dolgozna fel nyers terményeinket és ha a külföldi gyárosnak vállalati nyereségét a debreceni gyáros, a külföldi munkásnak munkabérére a debreceni munkások tehetnék zsebre. el sem gondolható, mily nagy lendületet vehetne a jólét Debrecen határában.

A mezőgazdasági gyárippar megteremtésével szorosan összefügg még egy másik rendkívül fontos kérdés, melyet a Hortobágy hasznosításának eldöntésénél figyelmen kívül hagyni nem szabad. Ez a *munkáskérdés*. Csalódik a mélyen tisztelt Tanács, ha azt hiszi, hogy a mezőgazdasági munkás kérdésben ma is úgy állunk, mint csak nemis régen, mint csak néhány évvel ezelőtt. És itt nem a munkabér miatti huzakodásra, a fenyegető arató stb. sztrájkra; hanem egyenesen arra céloznak, hogy *mezőgazdasági munkás hiányban szenvedünk*. Ha nincs tapasztalata e téren a mélyen tisztelt Tanácsnak, hát szolgálhatok ilyenekkel bőven és kimutathatom, hogy a nyári nagy munka időben keserves kinlódással és roppant drága napszámért lehetett, de korántsem a szükséges létszámot készen tartani; ennek a nagy munkaidőnek elmúltával pedig, tehát az őszi időszakban is oly napibér mellett lehetett csak a szükséges munkás kezét megszerezni, amely munkabért nemrég múlt időkben még a legnagyobb nyári munka idején sem fizettek. Már most könnyen elképzelhető, hogy ha a Hortobágy hasznosítása a tanácsi javaslattal megfelelően úgy történik, hogy a kihasítandó 15,000 holdból 10,000 hold 500 holdas közép bérletekre, 5000 hold pedig 60 holdas kisbérletekre osztatik fel, akkor az eddigi nagy bajt okozó munkáshiány még érezhetőbb lesz, mert hiszen annak a művelés alá veendő 15,000 holdnak megműveléséhez is csak ez a vidék kell, hogy szolgáltatssa munkást. Nyilván-

gatni, hogy eltávolítjuk azon akadályt, mely ezen kérdés megoldását évtizedek óta gátolta s a megoldásnak, az ellenkező nyilatkozatok dacára is, még ma is legnagyobb akadályát képezi. Vagyis készek vagyunk a város tanácsa által több ízben végzésileg elismert, tekintélyes jogászok és bírák nyilatkozata szerint is el nem évülő s már több, mint emberemlékezet óta fennálló azon szerzett jogunkról is lemondani, hogy a Hortobágyot az adójának és Tiszaszabályozási költségeinek megtérítése ellenében mint közlegelőt bérfizetés nélkül használhatjuk.

Nyíltan hangoztatjuk tehát, hogy a Hortobágy hasznosításának elodázása csak a közérdek károsításával történhetik, de ha javaslatunk elejtetnék s a rendezés oly alapon kíséreltetnék meg, hogy a Hortobágy akár csak egy részének kiszakítása és bérbeadása által közlegelői jellegéből kivetkőztetnék, akarva, nem akarva kénytelenek lennénk erre az utra lépni s minden törvényes uton-módon odahatni, hogy ezen egész gazdálkodási rendszerünket alapjában fölforgató, anyagi romlásunkat előidéző, tehát rövidlátó intézkedés megakadályoztassék. Mert helyi viszonyaink mérlegeléséből folyó megdönthetetlen meggyőződésünk az, hogy a Hortobágy számottevő részének idegen kézbe való juttatása, tehát rendeltetésétől való elvonása által sokkal nagyobb veszteség érne úgy az állattenyésztő gazdákat, mint a földdel bíró polgárság összességét is, mint amennyi kár származhatna a mostani veszteséggel járó rendszertelenség föntartásából.

Annak igazolására, hogy azon állításunk, miszerint a Hortobágy csak egy részének is bérbe adása nemcsak mezőgazdáinkat sujtaná s hogy ennél fogva a bérbeadás eleni tiltakozásunkat nem önös érdekünk sugallta, rá kell mutatnunk azon körülményre, hogy Debrecen városában azon sajátos körülmény forog fenn, miszerint a sokak által ma is érvényben levőnek vélt ősi statutum folytán, minden házhoz a beltelek nagyságához mérten 8—12 hold föld tartozott, melyet egymástól elidegeníteni nem volt szabad, úgy, hogy máig 2636 házhoz 13,976 hold föld tartozik s ezek közül 1834 oly földtulajdonos van, ki maga gazdálkodással nem foglalkozik, de azért a Hortobágyon legeltetésre jogosított.

De még tágabb körüvé válik a Hortobágy közlegelői jellegének közérdekűsége, ha figyelembe vesszük, hogy azon szintén régi statutum folytán, hogy Debrecenben tanya-földdel csak az birhatott, kinek Debrecenben háza volt. 5300 hold föld van ma is olyan polgárok birtokában, kik gazdálkodással szintén nem foglalkoznak. Kiténik tehát ebből, hogy a Hortobágy javaslatunk szerinti rendezése nemcsak a gazdálkodó osztályt, hanem az összes ház- és tanyabirtokosokat, akár gazdálkodnak akár sem, egyformán sujtja.

Hogy a Hortobágnak akár csak részleges bérbe adásával mit veszítenek ezen gazdálkodással nem foglalkozó iparos és kereskedő polgárok, az számtételileg is igazolható. Még pedig oly végeredménnyel, a veszteségnek oly végösszegével, mely bizonynal megdöbbentí mindazokat, akik felületesen, bizonyos nembánomsággal bírálják el ezen kérdést. Mint tették a tek. tanács által meghallgatott azon idegen szakértők, kik a helyi viszonyok mérlegelése nélkül a Hortobágyot egy nagy darab földnek, a Hortobágyot egy nagy darab földnek, a senki földjének vették és tekintet nélkül a többi birtokra, azt gyári telepítési és szociálpolitikai objektumnak nézték és készítettek reá képtelen hasznosítási terveket.

De hogy a Hortobágy bár részleges bérbeadásából származó veszteség nagyságát elbírálhassuk, hivatkozunk kell arra, hogy Debrecen határában ma a ház- és a tanya-földekért, sőt még a város által bérbe adott földekért is 44—50, sőt még 60 korona évi bért is fizetnek, úgy, hogy egy hold föld az Ondód, Elep, Szepes stb. birtok részeken átlag mintegy 48 koronára tehető. Igazolni fogják ezt a város törvényhatósági bizottságának a rendezés ügyben döntő tagjai is. De igazolni fogják azt is, hogy ezen abnormálisan magas bért a bérlők csak akkor fizethetik meg, ha a földeket a küszöbig felszánthatják s abban évről-évre a legtöbb jövedelmet adó két terméket, a búzát és tengerit

termeszthetik. Ámde ezen, a búzát tengerivel váltó gazdálkodási rendszer csak úgy tartható fenn, ha a gazda haszonállatait a legeltetés egész időszaka alatt, igás jószágát pedig a munka közökben a közlegelőn, a Hortobágyon tarthatja. De mihelyt ezen lehetőség megszűnik s a gazdák kénytelenek állat állományukat nemcsak csökkenteni, hanem a számban apasztott állat állomány fönntartása végett kénytelenek mostani gazdasági rendszerükön oly módon változtatni, hogy földjüknek akár csak egyharmad részén is takarmányt termeljenek, azt átlagos 48 K bér helyett legföljebb 20—24 K bért fizethetnének, vagyis minthogy a jövedelem összege határozza meg a tőke összegét, a debreceni ház- és tanya-földek forgalmi értéke legalább is 33% csökkenést szenvedne s így ennyit buknek a törzsvagyony értéké is.

Teljesen meddők előttünk azok a szakértői vélemények, melyek külföldi példákra hivatkozva, a türelmes papiroson számokkal bizonyítgatják, hogy Magyarország mezei gazdálkodásának a belterjességhez való áttérése, névleg az állattenyésztésben, az istállózás behozatalában csucsosodik ki. Ez a tétel még elméletileg sem igaz, mert a gazdálkodás üdve nem a belterjességben, hanem azon körülményben rejlik, hogy a gazdálkodási rendszer a helyi viszonyoknak megfelelő legyen. Ámde a belterjesség alapföltételei: a sűrű népesség, a fogyasztási piacok közelsége, jó utak, olcsó szállítás, olcsó tőke s fejlett szakértelem stb. stb. Hol tartunk mi még ezektől. Ellenkezőleg van. A mi viszonyaink a külterjességre utálnak, nem csak bennünket, de még gyermekeinket is.

Az istállózás szükségének hangoztatása ellenében bátran kimondhatjuk azt az elvet, hogy községi birtokrendezés terjedelmes közlegelő nélkül nálunk ma és még igen hosszú ideig meg nem állhat.

Igazolva látjuk ezt, ha látó szemmel tekintünk körül hazánk azon összes tagosított községeinél, melyek kapzsiságukban kiosztották, föltörték a közlegelőket. Itt van közelünkben Karcag és Földes s még több más község, ahol az eke megölte a gulyákat, nyájakat és csordákat, de megölte ezzel a régi virágzó jólétet is.

Ezen elv mellett szólnak azon kormány-intézkedések, melyek a tagosításoknál újabb idők óta gátolják a közlegelők megszüntetését. Sőt a közlegelők vissza állítását még szorgalmazzák is, amint az néhány hó előtt köztudomásulag Békés megyében is történt.

Épp most éljük azt az időt, midőn tudatára jutott nemcsak a gazdaközönség, mely háromszoros áron fizeti a tenyész- és haszonjószágot, hanem a fogyasztó közönség is, melyet a közélémezési válság épp oly érzékenyen sujt, minő kardinális hiba volt, hogy a szemtermelésért föláldoztuk állattenyésztésünket.

Az ügy komolyságára való tekintetből s a tárgyilagosság céljából kerülni óhajtunk mindent, ami ellentétekre vezethetne s így nem bocsátkozhatunk a fölmerült rendezési javaslatok kritikai fejtegetésébe, de a közérdek szempontjából kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy a Tekintetes Tanács által eddig tárgyalt javaslatok egyike sem életképes. Nem életképes pedig azon oknál fogva, mert mindegyik javaslatnak kiindulási alapját az képezi, hogy a Hortobágy java része, vagyis a szántás-vetésre alkalmas terület egyeseknek eke alá bérbe adassék. Pedig ezáltal nemcsak a bérbe adni javasolt nagy terület vonatnék el a közhasználatától, de visszahatásában, mint azt fentebb számtételileg igazoltuk, a Hortobágy egy részének elszakítása tetemesen csökkentené úgy a ház- és tanya-földek tőkeértékét, mint a gazdáknak fönnhagyott rész használhatóságát is. De mi több, határozottan kimondhatjuk, hogy a tervbe vett bérbeadás által egyszersmindenkorra lehetlenné tétetik az is, hogy azon visszás gazdálkodási rendszer, mely most a Hortobágyon folyik s amely visszás, közkárosodással járó rendszernek megszüntetése céljából vetette föl a Tekintetes Tanács a Hortobágy hasznosításának kérdését, megszüntetessék.

Ha ugyanis a hortobágyi gazdálkodás eredménytelenségének okát kutatjuk, még a laikusnak is azonnal szemébe ötlük, hogy ennek nem is egy, de két főoka van. Egyike

való tehát, hogy az oda szükségrendő munkás létszám a most létező gazdaságoktól kell, hogy elvonassék. Ha tehát most is kevés már a munkás, még érezhetőbb lesz a hiány a hasznosításnak a tanácsi javaslat szerinti megvalósítása után, minek természetes folyománya, hogy a ma is óriási magasságu munkásbérek még magasabbra szöknek fel, ami a termelési költségeket annyira megszorítja, hogy ezek mellett az a bérlő számadását meg nem találhatja s ha ideig-óráig küzködik, vergődik is a mind inkább szaporodó terhek sulya alatt, előbb-utóbb belátja küzdelmének sikertelen voltát s így igyekszik bérletéből szabadulni. Így aztán nagyon könnyen megtörténhetik, hogy néhány esztendő múlva már csődbe jut a Hortobágy hasznosításának eszméje; a várt, a remélt eredménynek, a sikernek elmaradása, a hasznosítás eszméjébe vetett hitben történt szörnyű csalódás és kiábrándulás miatt. És majd akkor fognak csak tapsolni azok, akik ma ellenzik a hasznosítást, tapsolni azért, hogy ime az idő, a tapasztalat nekik adott igazat abban a tekintetben, hogy a Hortobágyot mezőgazdasági kultúra szerint hasznosítani nem lehet, hogy a Hortobágnak mindig is az volt és mindig is az lesz a rendeltetése, hogy a lábas jószágoknak (no meg a sáskáknak) legyen legelője. És majd tessék megpróbálni akkor, a csalódás elkövetkeztén idején újra elől kezdeni, esetleg más alapra fektetni a hasznosítást. Tessék csak elképzelni: lehetséges lesz-e majd akkor a létezőből nem létezőt csinálni, és az egész Hortobágyra kiterjedő mezőgazdasági és mezőgazdaság-gyáripari üzemszert csak meg is alkotni és megalkotás esetén megvalósítani. Ezért mondtam elől, hogy a tisztelt Tanács tervezete félmunka, sőt ennél is kevesebb, mely szerintem semmivel sem idéz elő jobbat a mostani állapotnál, hanem inkább félni lehet a még sajnosabb eredménytől. Ezeket a méltán súlyos és alapos aggodalmakat keltő következményeit a Tanács javaslata szerinti hasznosításnak lehetetlen figyelmen kívül hagyni. Nem szabad a hasznosítás kérdését a most létező gazdaságok világos hátrányára és kárára megoldani, mert ezzel a létesítendő gazdaságoknak is már előre megássuk a sirját. A hasznosítás által nem a létező gazdaságoktól kell a munkaerőt elvonni, hanem éppen ellenkezőleg úgy kell a hasznosítást keresztül vinni, hogy általa a munkás létszámot szaporítsuk. Ezt pedig csakis a mezőgazdasági gyáripar megteremtése és kisbérleteknek létesítése által lehet elérni. Teret kell nyitni a Hortobágyon a kis embereknek arra, hogy oda más vidékekről is bevándorolhassanak, ott otthont találjanak és megélhetésükhöz munkával, állandó keresettel ellátva legyenek.

Ezért kell a Hortobágyon 5—20 holdas kisbérleteket létesíteni, ezáltal módot nyújtani a kis embereknek arra, hogy ott családtagjaik számához és anyagi erejükhöz mértékben bérletekhez juthassanak. Azon kell igyekeznünk, hogy más vidékek munkás népének (Amerikába vándorlás helyett) alkalom nyujtassék a letelepedésre, akik kigazdaságaik megművelése mellett állandó foglalkozást és keresetet találjanak a gyártelepeken s a mellett, hogy bérelt kigazdaságaikon termelt ipari terményeiket a gyárakban könnyű szerrel és jó áron értékesíthetik a gyárak által szükségelt munkás létszámot is állandóan szolgáltatni tudják; ami által eleje vétetik ama fentebb vázolt nagy veszélynek, amely a munkás létszámának más gazdaságoktól való elvonása által előáll. Ha aztán azok a letelepült kis emberek szorgalmas munkásságuk s állandó foglalkoztatásuk révén megtalálják megélhetésük biztos alapját, akkor nem kell félni ama oly annyira fenyegető agrár szociálistustól, ha jólét

és megelégedés költözik azoknak a kis embereknek csendes otthonába, akkor a Hortobágy hasznosítása által oly célt értünk el, amelynél magasztabbat, nemesebbet elérni alig lehet. Hogy pedig ez elérhető nem volna, ezt legfeljebb állítani lehet, de bizonyítani nem.

A Tanács által javasolt épület beruházásokra vonatkozólag is volna még egy kis megjegyzésem, azonban erre, mint lényegtelen részletkérdésre ezuttal bővebben nem terjeszkedem ki, csupán annyit érintek, hogy a tervezett épületek beosztása azt látszik igazolni, hogy az nem került ki olyan helyről, amely illetően természetü dolgok előirányzására megfelelő gyakorlati jártassággal bír.

Befejezésül még csak annyit jegyzek meg, hogy a Tanács javaslatának indoklásában, az én javaslatomra vonatkozó kritikájában, azt mondja, hogy azt elfogadhatónak nem tartja. — Összes erre vonatkozó kifogásai azonban mind csak feltevéseken alapulnak.

Abból, ha valaki valamely javaslatot a gyakorlatban megvalósítani nem vél, még nem következik, hogy ez a javaslat valóban megvalósíthatatlan és megvalósítás esetén a legjobb célt nem szolgálhatná és mindnyájunknak a legjobb szolgálatot nem tehetné. Az is természetes következtetés, hogy míg a megvalósításra próba nem tételik, előre el sem is bírálható, hogy annak feltételei elég szolid, vagy amint az igen tisztelt Tanács indoklásában magát kifejezi, elég rentabilis alapokon nyugodnak-e.

Azt az igen tisztelt Tanács is elismeri az én javaslatomról, hogy az sok kulturintézmény létesítését öleli fel. Másrészt elvitathatlan tény, hogy hasonló kulturintézmények a világ összes művelt államaiban már eddig sikerrel létesítettek. Miért volna tehát éppen Debreczen az a szerencsétlen város, ahol ilyen természetü intézmények sikerrel létesíthetők ne volnának? Azt az ajánlatot teszem azért: tegye magáévá az igen tisztelt Tanács az én javaslatomat, mert hiszen — legyünk csak egészen őszinték — azt maga az igen tisztelt Tanács is beláthatja, hogy az ő javaslata a maradiság jegyében készült.

Kövendy Domokos.

A Hortobágy hasznosítása.

— Az 1906 szeptember 9-én tartott értekezlet által kiküldött bizottság javaslata. —

Tekintetes városi tanács!

Tudatában vagyunk annak, hogy a kor haladtával az egyéni és közszükségletek nagy mértékben fokozódnak. Tudatában vagyunk tehát annak is, hogy a társadalom létalapját képező mezei gazdálkodásban ezen fokozott igényeknek kielégíthetése végett szükségképpen rendszerváltozásnak kell bekövetkeznie. Megnyugvással fogadjuk tehát a Tekintetes Tanácsnak azon törekvését, hogy a közvagyon és városunk állat tenyésztésének alapját képező hortobágyi közlegelőt az eddigi kezelési rendszer módosítása után, a változott viszonyoknak megfelelően hasznosítani törekszik.

Nemcsak bele nyugszunk ebbe, de teljes erőnkkel támogatjuk is a Tekintetes Tanácsot ezen törekvésben, mert nem zárkozhatunk el annak beismerésétől, hogy azon ma is gyakorlatban levő legeltetési eljárás, mely mellett elődeink boldogultak, a viszonyok változtával, főleg pedig a Tisza szabályozása folytán, idejét multá és sem az egyes gazdáknak, sem a közönségnek nem hozza meg azon hasznót, melyet hoznia kellene.

Hogy ezen nyilatkozatunk mennyire őszinte, legjobban bizonyítjuk még azon kijelentésünkkel is, hogy készek vagyunk azon esetben, ha alábbi javaslatunk elvileg elfogadtatik, a tekintetes Tanácsot a Hortobágy hasznosítási törekvésében, odaadással, egész erőnkkel oly módon támo-

ezeknek az, hogy a hortobágyi legelő, éghajlati viszonyaink folytán, megbizhatatlan, mert a Tiszaszabályozás miatt egyes kivételes évektől eltekintve, még pedig tapasztalás szerint, 10 év alatt legalább is nyolcszor, már július közepe táján elsül, elég a legdusabb mező is, úgy, hogy ezt, mint száraz avart, letörök s elseprik a gyakori és a sikszágon akadályba nem ütköző szelek s a Hortobágy szeptember közepéig, tehát mintegy 60 napig oly kietlen pusztasággá válik, melyen csont és bőrré lesóványodva, éhen pusztul a nyájak azon része, mely a kaszálókban menedéket nem talál. Oda pedig a Tekintetes Tanács által, — a legeltetési rendszabályok megkerülésével — kegyelemből és csak a véginség beáltával bocsájtatnak be.

Hogy a bebocsájtás csak a véginség esetén engedtetik meg, nagyon is indokolt, mert a kaszálóknak az a rendeltetése, hogy a Hortobágyról való beszorulás után, tehát akkor, midőn a zord időjárás a legeltetést ott lehetetlenné teszi, tehát november elseje körül adjon menedéket és tápot az állatoknak. Ha pedig a jószágok már július, augusztus inséges napjaiban élnek ki a kaszálókat, koplalások kell a kaszálók rendes legeltetési ideje alatt, tehát novembertől december közepéig.

Hogy ezen koplalások folytán hány darab haszonállat válik értéktelenné, vagy pusztul el évente, azt legjobban jószágértékelő gazdáink telekkönyvéből lehetne kimutatni.

A Hortobágy mai veszteséggel járó gazdálkodási rendszerén tehát első sorban és legfőképpen csak az által lehet segíteni, ha az aszályos időszakban az állatok táplálásáról kellőképp gondoskodva lesz.

Üres szalma cséplése tehát a fölött vitatkozni: 14 vagy 18 ezer hold legelő hagyassék-e meg a debreceni gazdák használatára. Mert 10 év közül 8-szor sem a 14 ezer, sem a 18 ezer, de még 25 ezer hold legelő sem elégséges a 40 ezer fejszámot tevő állatok 6—8 hónapra terjedő táplálására. A tapasztalás bebizonyítja, hogy még az egész 42 ezer hold sem elégséges erre a célra. 14 vagy 18 ezer holddal tehát a gazdákon segítve nem lesz, mert ily nagy állatlétszám mellett ezen a területen marad a legeltetési rendszer úgy, amint van, mert ezen változtatni csak úgy lehet, ha az egész Hortobágy, mint közlegelő a gazdák kezébe jut, hogy képesek legyenek a bérbe adni szándékoztatók jó részeken az inség idejére takarmányt és a legelők okszerű kihasználását lehetővé tevő almot biztosítani.

Az alomszükséglet fölemlítésével eljutottunk a hortobágyi gazdálkodás eredménytelenségének másik fő okához, vagyis azon hiányhoz, hogy az összes gulyák, ménesek, nyájak a legeltetés időtartama alatt szabad ég alatt tanyáznak s így sem a kora tavaszi zord, viharos szelekkel járó havas esőkben, sem a hosszú hűvös őszi éjjeleken át a gyakori zimankók ellen oltalmat nem találnak.

Nem oltalmazhatók pedig meg ezen sorvasztó, fejlődésüket, tehát értéküket is csökkentő, sőt még életüket is veszélyeztető káros hatásoktól azért, mert alom nélkül aklokot, istállókat a Hortobágyon, a várostól 25—30 kilométert meghaladó távolságban fönntartani nem lehet, mert az állatok ürüléke, az esős időben a róluk lecsorgó víz föláztatja az akol vagy istálló földjét s hasig érő dagványt okoz. Kikövezéssel sem lehet e bajon segíteni, mert az ürülékekben tetregő állatok elpiszkosodnak és megtetvesednek. De a hortobágyi istállók hiányában, még a tanyákon is, szabad ég alatt kell a barmokat tartani, nehogy a meleg istállók korai vedlést idézzenek elő, mert a korán vedlett állatok a korai kihajtáskor beálló rossz időjárásban elpusztulnak.

Vagyis összefoglalva ezen tényeket, kitűnik, hogy a Hortobágyon a mai rendszert megszüntetni és okszerű kezelést foganatosítani csak úgy lehet, ha ott az állattenyésztéssel a mezei gazdálkodás is kapcsolatba hozatik.

Ha ez igaz, akkor igaz az is, hogy a termelésre alkalmas területeket magángazdálkodásra átengedni, vagyis egyeseknek bérbe adni nem szabad, mert kizárólag legelőterületek kijelölésével még akkor sem biztosítható az állattenyésztés, ha az okszerűséget nélkülöző tervezet szerinti 3000 hold öntözött legelővel hozatnék kapcsol-

latba. Az öntözött legelő különben is ismeretlen fogalom és unikum volna a maga nemében.

Javaslatunk tehát a Tekintetes Tanács által eddig tárgyalt javaslatoktól eltérőleg az, hogy a Hortobágy ügye végérvényesen, még pedig úgy rendeztessék, hogy a közlegelői jellegét beláthatatlan időnkig megtartsa.

Elérhető pedig ez az által, hogy a ma is közlegelőül használt Hortobágy egész terjedelmében, a méltányosság alapján megállapított váltságösszeg ellenébe a jogosultak, tehát a ház-, tanya- és kaszálóbirtokosok tulajdonába bocsájtassék. Akik is megalapítva a hortobágyi közbirtokosságot, birtakculcsuk alapján közös, de osztatlan tulajdonokba veszik ezen 42,580 holdnyi birtokot s a vagyonskulcs alapján részesednek ezen rendezéssel járó jogokban s teljesítik az ezzel járó kötelezettségeket.

A befizetett váltság összeg tőkésítve a város vagyonához csatoltatik. Kamatai azonban közszükségletek fedezésére fordítottasnak.

A város jogosultsága alapján tagja lesz a közbirtokosságnak s gyakorolja megbízottja által jogait.

Nagyban és egészben e szerint a Hortobágy hasznosítása így alakulna:

A Hortobágyon az utak, tanyahelyek, folyó medrek, mocsarak, szóval az adómentes, tehát nem értékelhető területek leszámításával fennmaradó 29 ezer holdjáért, a megalakult Hortobágyi közbirtokosság megajánlunk 8 millió korona váltság összeget.

S így, minthogy a közbirtokosság viseli a Hortobágy összes állami adóját, fizeti az adó illetéki egyenértékét, betegápolási és utadót és az egész Tiszaszabályozási költséget, ez uton a város évi 400 ezer korona tiszta jövedelemhez jut, melyet költséges építkezések nem csorbítanak. Sőt megszabadul a város a Hortobágy kezelésének terheitől is.

Kelt Debrecenben, a kiküldött bizottság 1906. évi november hó 25-én tartott üléséből.

Városi közgyűlés.

Debrecen sz. kir. város törvényhatósági bizottsága f. hó 29-en és 30 án tartotta rendes közgyűlését *Wesprény Zoltán* elnökletével.

A főispán üdvözlővén a közgyűlést, rámutat a tárgysorozat fontos pontjaira, első sorban a debreceni egyetemre, melynek ügyét melegen ajánlja a bizottsági tagok figyelmébe.

A polgármesteri jelentés felolvasása és tudomásul vétele után több miniszteri rendelet mutattatott be.

Nyitra vármegye, Szeged, Kassa és Sopron a nemzeti-sajtó megrendszabályozása végett felirtak a képviselőházhoz. A feliratokat a városi tanács oly javaslattal terjeszti a közgyűlés elé, hogy a sajtócenzúra mellőztessék, ellenben a nemzetiségi sajtó izgatásai fogházzal büntetteszenek.

Ugocsa vármegyének a végrehajtási intézmény egyszerűsítése, Heves vármegyének a kocsmáknak vasárnapokon történő zárvatartási ügyében hozott feliratait a közgyűlés hasonszellemű felirattal pártolja.

Két részvénytársaság a Baik Szilágyi-féle telkekből 10 holdat kért, valamint részvények jegyzését. A tanács javaslatát elfogadta a közgyűlés és a nevezett földből 10 holdnak elidegenítését a jövő közgyűlés napirendjére tűzte ki.

A siketnémákat gyámolító egyesület telket kért a várostól. A közgyűlés a városi tanács javaslatára kimondta, hogy a lencsáz háta mögött levő városi területből ad ugyan telket, de a jövőben egyéb adománnyal nem segíti az egyesületet.

A város a ref. főgymnázium építésére annak idején 400,000 koronát ígért és biztosított, ellenértékül bizonyos jogokat kötve ki. A közgyűlés a városnak egyházkerülettel e tárgyban kötött egyességét a tanács javaslatára helybenhagyta.

Szabó Kálmán országgyűlési képviselő és társai az egyesület felállítására ügyében indítványt adott be oly vég-

való tehát, hogy az oda szükségrendő munkás létszám a most létező gazdaságoktól kell, hogy elvonassék. Ha tehát most is kevés már a munkás, még érezhetőbb lesz a hiány a hasznosításnak a tanácsi javaslat szerinti megvalósítása után, minnek természetes folyománya, hogy a ma is óriási magasságu munkásbérek még magasabbra szöknek fel, ami a termelési költségeket annyira megszorítja, hogy ezek mellett az a bérlő számadását meg nem találhatja s ha ideig-óráig küzködik, vergődik is a mind inkább szaporodó terhek sulya alatt, előbb-utóbb belátja küzdelmének sikertelen voltát s így igyekszik bérletéből szabadulni. Így aztán nagyon könnyen megtörténhetik, hogy néhány esztendő múlva már csődbe jut a Hortobágy hasznosításának eszméje; a várt, a remélt eredménynek, a sikernek elmaradása, a hasznosítás eszméjébe vetett hitben történt szörnyű csalódás és kiábrándulás miatt. És majd akkor fognak csak tapsolni azok, akik ma ellenzik a hasznosítást, tapsolni azért, hogy ime az idő, a tapasztalat nekik adott igazat abban a tekintetben, hogy a Hortobágyot mezőgazdasági kultúra szerint hasznosítani nem lehet, hogy a Hortobágnak mindig is az volt és mindig is az lesz a rendeltetése, hogy a lábas jószágoknak (no meg a sáskáknak) legyen legelője. És majd tessék megpróbálni akkor, a csalódás elkövetkeztének idején újra elől kezdeni, esetleg más alapra fektetni a hasznosítást. Tessék csak elképzelni: lehetséges lesz-e majd akkor a létezőből nem létezőt csinálni, és az egész Hortobágyra kiterjedő mezőgazdasági és mezőgazdaság-gyáripari üzemszerint csak meg is alkotni és megalkotás esetén megvalósítani. Ezért mondtam elől, hogy a tisztelt Tanács tervezete félmunka, sőt ennél is kevesebb, mely szerintem semmivel sem idéz elő jobbat a mostani állapotnál, hanem inkább félni lehet a még sajnósabb eredménytől. Ezeket a méltán sulyos és alapos aggodalmakat keltő következményeit a Tanács javaslata szerinti hasznosításnak lehetetlen figyelmen kívül hagyni. Nem szabad a hasznosítás kérdését a most létező gazdaságok világos hátrányára és kárára megoldani, mert ezzel a létesítendő gazdaságoknak is már előre megássuk a sirját. A hasznosítás által nem a létező gazdaságoktól kell a munkaerőt elvonni, hanem éppen ellenkezőleg úgy kell a hasznosítást keresztül vinni, hogy általa a munkás létszámot szaporítsuk. Ezt pedig csakis a mezőgazdasági gyáripar megteremtése és kisbérleteknek létesítése által lehet elérni. Teret kell nyitni a Hortobágyon a kis embereknek arra, hogy oda más vidékekről is bevándorolhassanak, ott otthont találjanak és megélhetésükhöz munkával, állandó keresettel ellátva legyenek.

Ezért kell a Hortobágyon 5—20 holdas kisbérleteket létesíteni, ezáltal módot nyújtani a kis embereknek arra, hogy ott családtagjaik számához és anyagi erejükhez mért bérletekhez juthassanak. Azon kell igyekeznünk, hogy más vidékek munkás népének (Amerikába vándorlás helyett) alkalom nyujtassék a letelepedésre, akik kisgazdaságaik megművelése mellett állandó foglalkozást és keresetet találnak a gyártelepeken s a mellett, hogy bérelt kisgazdaságaikon termelt ipari terményeiket a gyárakban könnyű szerrel és jó áron értékesíthetik a gyárak által szükségelt munkás létszámot is állandóan szolgáltatni tudják; ami által eleje vétetik ama fentebb vázolt nagy veszélynek, amely a munkás létszámnak más gazdaságoktól való elvonása által előáll. Ha aztán azok a letelepült kis emberek szorgalmas munkásságuk s állandó foglalkoztatásuk révén megtalálják megélhetésük biztos alapját, akkor nem kell félni ama oly annyira fenyegető agrár szocializmustól, ha jólét

és megelégedés költözik azoknak a kis embereknek csendes otthonába, akkor a Hortobágy hasznosítása által oly célt értünk el, amelynél magasztosabbat, nemesebbet elérni alig lehet. Hogy pedig ez elérhető nem volna, ezt legfeljebb állítani lehet, de bizonyítani nem.

A Tanács által javasolt épület beruházásokra vonatkozólag is volna még egy kis megjegyzésem, azonban erre, mint lényegtelen részletkérdésre ezuttal bővebben nem terjeszkedem ki, csupán annyit érintek, hogy a tervezett épületek beosztása azt látszik igazolni, hogy az nem került ki olyan helyről, amely illetően természetü dolgok előirányzására megfelelő gyakorlati jártassággal bír.

Befejezésül még csak annyit jegyzek meg, hogy a Tanács javaslatának indokolásában, az én javaslatomra vonatkozó kritikájában, azt mondja, hogy azt elfogadhatónak nem tartja. — Összes erre vonatkozó kifogásai azonban mind csak feltevéseken alapulnak.

Abból, ha valaki valamely javaslatot a gyakorlatban megvalósítani nem vél, még nem következik, hogy ez a javaslat valóban megvalósíthatatlan és megvalósítás esetén a legjobb célt nem szolgálhatná és mindnyájunknak a legjobb szolgálatot nem tehetné. Az is természetes következtetés, hogy míg a megvalósításra próba nem tétetik, előre el sem is bírálható, hogy annak feltételei elég szolid, vagy amint az igen tisztelt Tanács indokolásában magát kifejezi, elég rentabilis alapokon nyugodnak-e.

Azt az igen tisztelt Tanács is elismeri az én javaslatomról, hogy az sok kulturintézmény létesítését öleli fel. Másrészt elvitathatlan tény, hogy hasonló kulturintézmények a világ összes művelt államaiban már eddig sikerrel letesítettek. Miért volna tehát éppen Debreczen az a szerencsétlen város, ahol ilyen természetü intézmények sikerrel létesíthetők ne volnának? Azt az ajánlatot teszem azért: tegye magáévá az igen tisztelt Tanács az én javaslatomat, mert hiszen — legyünk csak egészen őszinték — azt maga az igen tisztelt Tanács is beláthatja, hogy az ő javaslata a maradiság jegyében készült.

Kövendy Domokos.

A Hortobágy hasznosítása.

— Az 1906 szeptember 9-én tartott értekezlet által kiküldött bizottság javaslata. —

Tekintetes városi tanács!

Tudatában vagyunk annak, hogy a kor haladtával az egyéni és közszükségletek nagy mértékben fokozódnak. Tudatában vagyunk tehát annak is, hogy a társadalom létalapját képező mezei gazdálkodásban ezen fokozott igényeknek kielégíthetése végett szükségképpenszerváltozásnak kell bekövetkeznie. Megnyugvással fogadjuk tehát a Tekintetes Tanácsnak azon törekvését, hogy a közvagyon és városunk állat tenyésztésének alapját képező hortobágyi közlegelőt az eddigi kezelési rendszer módosítása útján, a változott viszonyoknak megfelelően hasznosítani törekszik.

Nemcsak bele nyugszunk ebbe, de teljes erőnkkel támogatjuk is a Tekintetes Tanácsot ezen törekvésben, mert nem zárkozhatunk el annak beismerésétől, hogy azon ma is gyakorlatban levő legeltetési eljárás, mely mellett elődeink boldogultak, a viszonyok változtával, főleg pedig a Tisza szabályozása folytán, idejét multa és sem az egyes gazdáknak, sem a közönségnek nem hozza meg azon hasznot, melyet hoznia kellene.

Hogy ezen nyilatkozatunk mennyire őszinte, legjobban bizonyítjuk még azon kijelentésünkkel is, hogy készek vagyunk azon esetben, ha alábbi javaslatunk elvileg elfogadtatik, a tekintetes Tanácsot a Hortobágy hasznosítási törekvésében, odaadással, egész erőnkkel oly módon támo-

ezeknek az, hogy a hortobágyi legelő, éghajlati viszonyaink folytán, megbizhatatlan, mert a Tiszaszabályozás miatt egyes kivételes évektől eltekintve, még pedig tapasztalás szerint, 10 év alatt legalább is nyolcszor, már július közepe táján elsül, elég a legdusabb mező is, úgy, hogy ezt, mint száraz avart, letörök s elseprik a gyakori és a síkságon akadályba nem ütköző szelek s a Hortobágy szeptember közepéig, tehát mintegy 60 napig oly kietlen pusztasággá válik, melyen csont és bőrré lesóványodva, éhen pusztul a nyájak azon része, mely a kaszálókban menedéket nem talál. Oda pedig a Tekintetes Tanács által, — a legeltetési rendszabályok megkerülésével — kegyelemből és csak a véginség beáltával bocsájtatnak be.

Hogy a bebocsájtás csak a véginség esetén engedtetik meg, nagyon is indokolt, mert a kaszálókban az a rendelkezés, hogy a Hortobágyról való beszorulás után, tehát akkor, midőn a zord időjárás a legeltetést ott lehetetlenné teszi, tehát november elseje körül adjon menedéket és tápot az állatoknak. Ha pedig a jószágok már július, augusztus inséges napjaiban élnek ki a kaszálókat, koplalniok kell a kaszálóknak rendes legeltetési ideje alatt, tehát novembertől december közepéig.

Hogy ezen koplalások folytán hány darab haszon-állat válik értéktelenné, vagy pusztul el évente, azt legjobban jószágtartó gazdáink telekkönyvéből lehetne kimutatni.

A Hortobágy mai veszteséggel járó gazdálkodási rendszerén tehát első sorban és legfőképpen csak az által lehet segíteni, ha az aszályos időszakban az állatok táplálásáról kellőképp gondoskodva lesz.

Üres szalma cséplése tehát a fölött vitatkozni: 14 vagy 18 ezer hold legelő hagyassék-e meg a debreceni gazdák használatára. Mert 10 év közül 8-szor sem a 14 ezer, sem a 18 ezer, de még 25 ezer hold legelő sem elégséges a 40 ezer fejszámot tevő állatok 6—8 hónapra terjedő táplálására. A tapasztalás bebizonyítja, hogy még az egész 42 ezer hold sem elégséges erre a célra. 14 vagy 18 ezer holddal tehát a gazdákon segítve nem lesz, mert ily nagy állatlétszám mellett ezen a területen marad a legeltetési rendszer úgy, amint van, mert ezen változtatni csak úgy lehet, ha az egész Hortobágy, mint közlegelő a gazdák kezébe jut, hogy képesek legyenek a bérbe adni szándékolt jó részekben az inség idejére takarmányt és a legelők okszerű kihasználását lehetővé tevő almot biztosítani.

Az alomszükséglet fölemlítésével eljutottunk a hortobágyi gazdálkodás eredménytelenségének másik fő okához, vagyis azon hiányhoz, hogy az összes gulyák, ménesek, nyájak a legeltetés időtartama alatt szabad ég alatt tanyáznak s így sem a kora tavaszi zord, viharos szelekkel járó havas esőkben, sem a hosszú hűvös őszi éjjeleken át a gyakori zimankók ellen oltalmat nem találnak.

Nem oltalmazhatók pedig meg ezen sorvasztó, fejlődésüket, tehát értéküket is csökkentő, sőt még életüket is veszélyeztető káros hatásoktól azért, mert alom nélkül aklokot, istállókat a Hortobágyon, a várostól 25—30 kilométert meghaladó távolságban fönntartani nem lehet, mert az állatok ürüléke, az esős időben arróluk lecsorgó víz föláztatja az akol vagy istálló földjét s hasig érő dagványt okoz. Kikövezéssel sem lehet e bajon segíteni, mert az ürülékekben tetregő állatok elpiszkosodnak és megtettesednek. De a hortobágyi istállók hiányában, még a tanyákon is, szabad ég alatt kell a barmokat tartani, nehogy a meleg istállók korai vedlést idézzenek elő, mert a korán vedlett állatok a korai kihajtáskor beálló rossz időjárásban elpusztulnak.

Vagyis összefoglalva ezen tényeket, kitűnik, hogy a Hortobágyon a mai rendszert megszüntetni és okszerű kezelést foganatosítani csak úgy lehet, ha ott az állattenyésztéssel a mezei gazdálkodás is kapcsolatba hozatik.

Ha ez igaz, akkor igaz az is, hogy a termelésre alkalmas területeket magángazdálkodásra átengedni, vagyis egyeseknek bérbe adni nem szabad, mert kizárólag legelőterületek kijelölésével még akkor sem biztosítható az állattenyésztés, ha az okszerűséget nélkülöző tervezet szerinti 3000 hold öntözött legelővel hozatnék kapcsol-

latba. Az öntözött legelő különben is ismeretlen fogalom és unikum volna a maga nemében.

Javaslatunk tehát a Tekintetes Tanács által eddig tárgyalt javaslatoktól eltérőleg az, hogy a Hortobágy ügye végérvényesen, még pedig úgy rendeztessék, hogy a közlegelői jellegét beláthatlan időig megtartsa.

Elérhető pedig ez az által, hogy a ma is közlegelőül használt Hortobágy egész terjedelmében, a méltányosság alapján megállapított váltságösszeg ellenébe a jogosultak, tehát a ház-, tanya- és kaszálóbirtokosok tulajdonába bocsájtassék. Akik is megalapítva a hortobágyi közbirtokosságot, birtakulcsuk alapján közös, de osztatlan tulajdonokba veszik ezen 42,580 holdnyi birtokot s a vagyonskulcs alapján részesednek ezen rendezéssel járó jogokban s teljesítik az ezzel járó kötelezettségeket.

A befizetett váltság összeg tőkésítve a város vagyonaéhoz csatoltatik. Kamatai azonban közszükségletek fedezésére fordítassanak.

A város jogosultsága alapján tagja lesz a közbirtokosságnak s gyakorolja megbízottja által jogait.

Nagyban és egészben e szerint a Hortobágy hasznosítása így alakulna:

A Hortobágyon az utak, tanyahelyek, folyó medrek, mocsarak, szóval az adómentes, tehát nem értékelhető területek leszámításával fennmaradó 29 ezer holdjáért, a megalakult Hortobágyi közbirtokosság megajánlunk 8 millió korona váltság összeget.

S így, minthogy a közbirtokosság viseli a Hortobágy összes állami adóját, fizeti az adó illetéki egyenértékét, betegápolási és utadót és az egész Tiszaszabályozási költséget, ez uton a város évi 400 ezer korona tiszta jövedelemhez jut, melyet költséges építkezések nem csorbitanak. Sőt megszabadul a város a Hortobágy kezelésének terheitől is.

Kelt Debrecenben, a kiküldött bizottság 1906. évi november hó 25-én tartott üléséből.

Városi közgyűlés.

Debrecen sz. kir. város törvényhatósági bizottsága f. hó 29-én és 30-án tartotta rendes közgyűlését *Wesprémy Zoltán* elnökletével.

A főispán üdvözlőlvén a közgyűlést, rámutat a tárgysorozat fontos pontjaira, első sorban a debreceni egyetemre, melynek ügyét melegen ajánlja a bizottsági tagok figyelmébe.

A polgármesteri jelentés felolvasása és tudomásul vétele után több miniszteri rendelet mutattatott be.

Nyitra vármegye, Szeged, Kassa és Sopron a nemzeti-sajtó megrendszabályozása végett felirtak a képviselőházhoz. A feliratokat a városi tanács oly javaslattal terjeszti a közgyűlés elé, hogy a sajtócenzura mellőztessék, ellenben a nemzetiségi sajtó izgatásai fogházzal büntettesenek.

Ugocsa vármegyének a végrehajtási intézmény egyszerűsítése, Heves vármegyének a kocsmáknak vasárnapokon történő zárvatartási ügyében hozott feliratait a közgyűlés hasonszelleme felirattal pártolja.

Két részvénytársaság a Baik Szilágyi-féle telkekből 10 holdat kért, valamint részvények jegyzését. A tanács javaslatát elfogadta a közgyűlés és a nevezett földből 10 holdnak elidegenítését a jövő közgyűlés napirendjére tűzte ki.

A siketnémákat gyámolító egyesület telket kért a várostól. A közgyűlés a városi tanács javaslatára kimondta, hogy a lelenház háta mögött levő városi területből ad ugyan telket, de a jövőben egyéb adománnyal nem segíti az egyesületet.

A város a ref. főgymnázium építésére annak idején 400,000 koronát ígért és biztosított, ellenértékül bizonyos jogokat kötve ki. A közgyűlés a városnak egyházkerülettel e tárgyban kötött egyességét a tanács javaslatára helybenhagyta.

Szabó Kálmán országgyűlési képviselő és társai az egyetem felállítása ügyében indítványt adott be oly vég-

ből, hogy a város támogassa az egyetemet oly áldozattal, hogy az mielőbb felállítható legyen. Erre nézve azt javasolta, hogy a főispán elnökletével egy 24 tagú bizottság foglalkozzék ezen fontos ügygyel és a felállítás, segélyezés dolgában három hónapon belül tegyen javaslatot.

A tanács az indítvány első részét elfogadta, ellenben nem 24, hanem 40 tagú bizottság megalakítását javasolja.

A közgyűlés a tanács javaslatát elfogadta.

A tárgysorozatban felsorolt elidegenítések névszerinti szavazása után a közgyűlés a házipénztár felesleges pénzeinek elhelyezésére azon határozatot hozta, hogy azok öt debreceni pénzügyintézetben egyenlő összegben helyeztessenek el.

Ezután a választásokat ejtették meg. Számtiszt lett egyhangulag Rankay Jenő, pénztári tiszt 86 szóval Csapó László, polgári biztos 8 szavazat többséggel Hegedűs Gyula.

A választás befejeztével, az előrehaladott időre való tekintettel a közgyűlés folytatását péntek délutánra tűzték ki.

A folytatólagos közgyűlés a tanács és erdőmester által javasolt faemelésre vonatkozó javaslatot elvetette. A hajdu és rendőrlegénység csizmapénzét 25 koronáról 30 koronára emelte fel. A Szikszay-féle ház $\frac{2}{3}$ -ad részének megvételét elhatározta és az elidegenítésre való névszerinti szavazást a legközelebbi közgyűlés napirendjére tűzte ki; Katz Lajos cikujításra vonatkozó fellebbezését helyeslette, Hertzka Henrik fellebbezését ellenben elutasította, végül Könyves Tóth h.-vásárfelügyelőnek 3 havi szabadságot engedélyezett.

A közgyűlés után a főispán törvényben gyökerező jogánál fogva *Ozory* István közigazgatási gyakornokot tb. jegyzővé, *Boros* Lajos rendőrségi iktatót, ki hűséggel szolgálja a várost hosszú idők óta, tb. rendőrfogalmazóvá nevezte ki.

A közgyűlés berekesztése után félórával később a letárgyalt ügyekről szóló határozatokat hitelesítették.

Hirek.

— **A kivándorlás korlátozása.** A belügyminiszter a kivándorlás korlátozására rendeletet küldött az ország összes törvényhatóságaihoz, melyben a 15 éven aluli gyermekeknek az utlevél kiállítását akarja szigorubb korlátok közé venni. A rendelet értelmében a 15 évnél fiatalabb gyermekek csak teljesen megbízható kísérők társaságában hagyhatják el a magyar határt. És pedig első sorban felnőttek kíséretében s másodsorban éltebb férfiak társaságában. A rendelet most érkezett meg Kolozs vármegye alispáni hivatalához a legszigorubb elővigyázatot írja elő s az ellene vétőket szigoru büntetéssel fenyegeti. Ez a helyes miniszteri intézkedés sok ifju élet idegen földön való elzűllését elpusztulását van hivatva meggátolni. Kolozs megye alispáni hivatala különben már évek óta a lehető legnagyobb elővigyázattal van az utlevelekre.

— **Kanyaró a megyében.** Hajduböszörményben olyan mértékben lépett fel a kanyaró, hogy Losonczy Álmos megyei tiszt főorvos intézkedésére az iskolát bezárták. Ugyancsak járványos mérveket öltött a kanyaró Mikepércsen is, ahol szintén megtették a szükséges óvintézkedéseket.

— **Meghívás.** A Hortobágy hasznosítása tárgyában 1906. évi szeptember hó 9-én tartott értekezlet által kiküldött bizottság munkálata előterjesztésére 1906. évi december hó 2-án d. e. 10 órakor, a városháza nagy tanácsstermében gyűlést tart, melyre az érdeklődő közönség meghívatik.

— **A madárvédelem országos szervezése.** A gyakorlati természettudomány kétségtelen igazságul állapította meg, hogy a gazdának alig van hasznosabb munkatársa a madárnál. Az ujjunkon fel lehet sorolni azokat a madarakat, amelyek a gazda munkáját károsíthatják, ellenben millió és millió azoknak a madaraknak a száma, amelyek nélkül a gazda hiába küzdene termésének bogár elleneségei ellen. A magyar törvényhozás az 1894: XII. törvény-cikkben fektette a madárvédelmet intézményes alapra s a

törvény hathatós végrehajtását Darányi első minisztersége idején indította meg. Most újabb haladást jelezhetünk ebben a fontos dologban. Tudjuk, hogy Apponyi grófnak legelső intézkedései közé tartozik az iskolai madárnap rendszerezése, amely intézkedéssel meg van nyitva az útja annak, hogy a madarak védelme népünknek mielőbb vérebe menjen. Darányi földmivelésügyi miniszter e hó 30-ára értekezletet hívott össze, amelyen a madárvédelem további fejlesztéséről, a hasznos és éneklő madarak oltalmazásáról és szaporodásának előmozdításáról lesz szó. Az értekezleten a miniszter személyesen elnököl, a szakelőadói tisztet pedig Hermann Ottó fogja ellátni, aki amióta a Magyar Ornitologiai Középpont vezetését átvette, a madárvédelem fejlődésének új lendületet adott s az ő munkálkodásának köszönhetjük jórészt, hogy hazánk e kérdésben a művelt népek élén halad.

Hirdetmény. A külön is kibocsátott adófizetés iránti megintésen kívül ezuton is felhivatik a város adózó lakossága arra, hogy mindazon állami-, községi- és egyéb közadó tartozását, mely már az 1906. év végéig számítva lejárt, sőt esedékessé vált: ezen hirdetmény keltétől számított 8 nap alatt Debrecen sz. kir. város adópénztáránál befizetni annyival inkább sziveskedjék, mivel ezen határidőt követőleg a hátralékos adók fokozott erélylyel, sőt másod- és harmadfoku végrehajtás alkalmazásával fognak behajtatni, Debrecen, 1906 november hó 29-én. A városi adó-ügyosztály.

— **Előfizetési felhívás.** 1907 január elsején jelenik az „Iparoskáté“ című kézikönyv, mely a magyar iparoság mindennapi útmutatója lesz. Az iparos üzleti életében feltétlenül szükség van olyan gyakorlati kézikönyvre, mely általános ipari kérdésekben felvilágosítást nyújt és magában foglalja mindazt, amit iparosembernek tudnia kell, hogy a hatóságok nagy tömegében, az ipari közigazgatás bonyolult részleteiben eligazodhassék.

Az „Iparoskáté“ arra vállalkozik, hogy a magyar iparosvilágnak praktikus tanácsadója legyen. Ismertető cikkei, szakbeli dolgozatai, amelyek avatott szakemberek tollából valók, állandó értékűek lesznek és évről-évre kiegészítést nyernek a beállott változásoknak megfelelően.

Nem szórakoztató kalendáriumnak indul az „Iparoskáté“, hanem csak hasznos és szükséges közlemények gyűjtője lesz évről-évre, olyan kézikönyv, amelyet napról-napra kezébe vesz minden mesterember, minden gyáros és munkavezető, aki felelős azért, hogy a műhelyben és a gyárban minden úgy történjék, ahogyan ezt a törvény és az üzleti okosság parancsolja. Összefoglalása lesz ez mindenfajta jogszabálynak és tudnivalónak, amit szem előtt kell tartani kifelé: a megrendelővel szemben és befelé: az üzleti személyzettel szemben, ezenkívül felvilágosító az adó- és illeték-ügyekben és a peres ügyek mindennapos kérdéseiben.

Kimerítő sematizmus révén valóságos almanachja lesz az egész magyar iparnak, amelyet egy ipartestület és egy iparkamara sem nélkülözhet, amely ott lesz minden első és másodfoku iparhatósági referensnek íróasztalán.

Arra az időre, míg az új ipartörvény elkészül, valóságos hivatása lesz az „Iparoskáténak“, mert az egymást érő miniszteri rendeletek tömegébe némi világosságot fog hozni és a legújabb elvi döntések rendszeres feldolgozásával kétségkívül hasznos szolgálatot fog tenni a magyar ipari rendtartás ügyének.

A munka tizenöt ivre terjed.

Az „Iparoskáté“ megrendelése legkésőbb december 15-ig eszközölhető Dóczi Sámuel lapszerkesztőnél (Budapest, VI., Uj-utca 4. sz.) Ára 2 40 K.

Uri divat, kalap és fehérnemű üzlet Békés Lajos Debreczen, Piacz-u. 44. dr. Ujfalussy-ház. Angol női bluzsokat, férfi fehérneműeket és kelenyűket mérték szerint a legszebb kivitelben készít